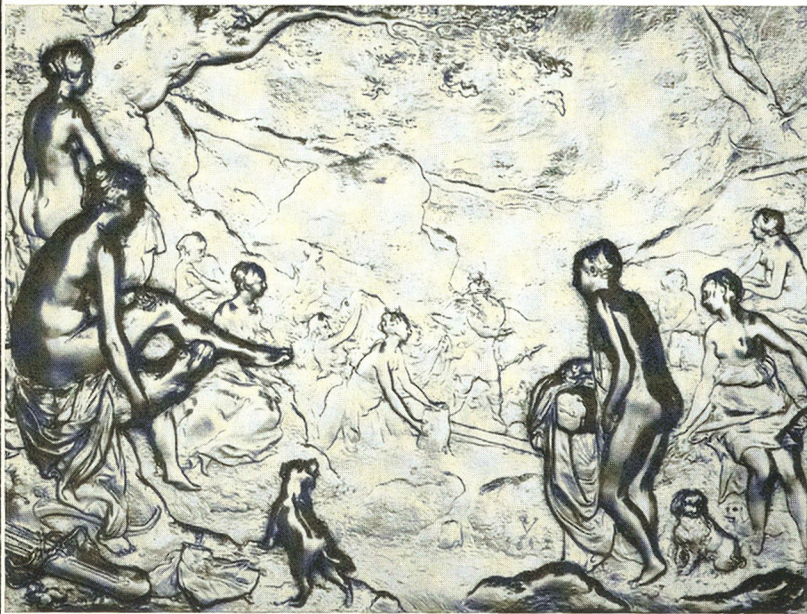




CENTRAAL
MUSEUM
UTRECHT

Agnietenstraat 1
Maliebaan 42

April 1965

HET
KUNSTWERK
VAN DE
MAAND

De afgebeelde kunstwerken zijn gedurende
de maand april geëxposeerd in de hal
van het Centraal Museum, Agnietenstraat 1.

(Buslijnen 8 en 11)

PAULUS VAN VIANEN 1665/70—1613 :

In de 17de eeuw was Utrecht een belangrijk centrum op het gebied van de edelsmeedkunst. Het bekendste geslacht van edelsmeden was dat der Van Vianens. Van deze familie waren de broers Adam (1569–1625) en Paulus (1565/70–1613) de beroemdste kunstenaars. Hun schepingen, die gelukkig in vrij grote getale bewaard gebleven zijn, behoren tot het allermooiste, dat er ooit in edel metaal vervaardigd is.

Paulus heeft, in tegenstelling tot zijn broer Adam, bijna zijn gehele leven in het buitenland gewerkt. Geboren te Utrecht tussen 1565 en 1570, leerde Paulus het vak bij zijn vader Willem Eerstensz en bij Cornelis Ellertsz van Leinberg. Van 1596–1601 was Paulus werkzaam aan het Beierse hof te München. In die tijd omringden de vorsten en de rijke burgerij zich graag met allerlei kostbare kunstvoortbrengselen, zodat het Paulus in deze stad en ook later in Praag niet aan opdrachten ontbraken zal hebben.

Uit de jaren 1601–1603 zijn ons geen gegevens over de werkzaamheid van de kunstenaar bekend. Van 1603 af is Paulus aan het hof van Keizer Rudolf II te Praag, alwaar hij met uitzondering van een kort verblijf in zijn geboortestad, tot zijn dood in 1613 gewerkt heeft.

Terwijl zijn broer Adam zich vooral toelegde op het geven van geheel nieuwe vormen aan zijn vaatwerk, bleef Paulus, hoewel hij zijn broer in zijn vernieuwingen volgde, zich meer richten op het maken van figurale voorstellingen en wel speciaal in de vorm van plaquettes van lood of zilver.

De twee hier afgebeelde exemplaren, beide van verguld zilver, die door het Centraal Museum onlangs zijn verworven met steun en medewerking van de Vereeniging Rembrandt, stammen uit 's meesters laatste levensjaren, toen hij op het hoogtepunt stond van zijn kunnen. De voorstelling op de beide plaquettes zijn genomen uit de antieke mythologie, een in die tijd zeer gezochte bron van inspiratie.

: Twee plaquettes, verguld zilver — $8,3 \times 11,2$

De eerste plaquette, gemonogrammeerd en gedateerd 1612, laat een episode zien uit de geschiedenis van Diana en Actaeon. In een wild berglandschap met een beek, wordt Diana, godin van de jacht, tijdens het baden bespied door de jager Actaeon. Tot straf verandert zij hem in een hert. Wij zien hier het moment, waarop de metamorfose begint: uit de hoed komt reeds het gewei groeien.

Kenmerkend voor Paulus' late werk is de fraaie compositie en de fijne en gevarieerde behandeling van het reliëf. De voorgrond met de prachtig gemodelleerde figuren der nymfen in hoog reliëf getuigt van een sterk plastisch gevoel. Hier bespeuren wij de invloed van de Italiaanse sculptuur. Een contrast hiermee vormt het in vlak reliëf gehouden landschap met de beide hoofdfiguren; de nadruk valt hier op een realistische en gedetailleerde weergave met gevoel voor ruimte en atmosfeer.

Een algemene tendens van de kunst in Paulus van Vianens tijd was het streven naar elegante sierlijkheid, ook wel Maniërisme genoemd, die echter het gevaar met zich bracht vrij gemakkelijk in vormoverdrijving te vervallen. 's Kunstenaars gevoel voor evenwicht en harmonie heeft hem echter voor overdrijving behoed. De besproken voorstelling keert nog op enige andere werken van zijn hand terug.

Op het tweede reliëf, dat ook Paulus' monogram draagt en het jaartal 1613, is eveneens een gedaanteverwisseling uitgebeeld. Hier is het de nymf Syrinx, die achtervolgd door de bosgod Pan, door de goden veranderd wordt in een bosje riet aan de oever van een beek, waardoor zij aan de achtervolging ontkomt. Aan de rechterzijde zijn een stroomgod en enige nymfen getuige van het gebeuren. Wij zien hier dezelfde combinatie van plastische en picturale elementen optreden als op het stuk met Diana.



Pan en Syrinx

Op voorzijde: *Diana en Actaeon*

Aankoop met steun en medewerking van de Vereeniging Rembrandt, 1964.